

70-LECIE KONWENCJI O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO Z 14 MAJA 1954 ROKU

Posted on 14 maja 2024

Dzisiaj mijają 70 lat od podpisania w Hadze Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Dokument jest efektem podjętych działań po II wojnie światowej, w celu stworzenia skuteczniejszego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego na wypadek wojny. Niestety temat pozostaje aktualny, w wyniku kolejnych konfliktów zbrojnych tracimy bezcenne dziedzictwo. Często niszczone w sposób celowy, w ramach wojny kulturowej. Od 2022 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi na Ukrainie projekt identyfikacji i dokumentacji zbrodni na dziedzictwie, w ramach działalności powołanego Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie.

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego została podpisana podczas międzynarodowej konferencji, odbywającej się od 21 kwietnia do 14 maja 1954 roku w Hadze, wraz z innymi dokumentami:

- Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji;
- Protokołem dotyczącym Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Konwencja stanowi akt końcowy konferencji zwołanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Konwencja wprowadziła nakaz powstrzymywania się stron uczestniczących w konflikcie zbrojnym od świadomego niszczenia, dewastacji, bezprawnego przywłaszczenia oraz stosowania jakichkolwiek środków odwetu skierowanych przeciwko dobrom kultury. Wyróżnione zostały dwa poziomy ochrony – w czasie pokoju i wojny.

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego zdefiniowała także czym są dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela. Są to:

„a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;

b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);

c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu "ośrodkami zabytkowymi". (Dz. U. 1957, Nr 46, poz. 212, art. 1).

W rozumieniu Konwencji, ochrona dóbr kulturalnych obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie. Dokument informuje także o ochronie specjalnej, którą może być objęta „ograniczona ilość schronów przeznaczonych do przechowywania dóbr kulturalnych ruchomych w razie konfliktu zbrojnego oraz ośrodków zabytkowych i innych dóbr kulturalnych nieruchomych o bardzo wielkim znaczeniu, pod warunkiem, że:

a) znajdują się w dostatecznej odległości od wielkich ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich ważnych obiektów wojskowych stanowiących punkty wrażliwe, jak na przykład lotnisk, radiowych stacji nadawczych, zakładów pracujących na rzecz obrony narodowej, portów lub dworców kolejowych o pewnym znaczeniu, jak również wielkich linii komunikacyjnych;

b) nie są użytkowane do celów wojskowych.” (Dz. U. 1957, Nr 46, poz. 212, art. 8).

Ważną rolę w rozwoju międzynarodowej ochrony dóbr kultury i przyjęciu konwencji z 1954 r. odegrał przedstawiciel Polski – prof. Jan Zachwatowicz, który jest autorem projektu na znak graficzny służący do oznaczania obiektów dziedzictwa, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Zwycięska praca polskiego twórcy to znana dzisiaj na całym świecie tzw. Błękitna Tarcza.

tarcza Zachwatowicza, ul. Zakroczymska 2, źródło Wikipedia

Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie

Zapisy Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego są dzisiaj szczególnie ważne, w kontekście aktualnej sytuacji za naszą wschodnią granicą. Warto przy jubileuszu 70-lecia Konwencji wspomnieć o Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie, które powstało w ramach struktury Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Zadaniem Centrum jest koordynowanie pomocy na rzecz ratowania ukraińskiego dziedzictwa kulturowego zagrożonego działaniami wojennymi. Od pierwszych dni wojny Centrum prowadzi działania pomagające chronić instytucje kultury i ich zasoby przed skutkami rosyjskiej agresji. Jednym z realizowanych zadań jest gromadzenie informacji na temat zniszczeń ukraińskiego dziedzictwa kulturowego oraz strat poniesionych przez muzea, biblioteki i archiwa. Wiedza na ten temat jest upowszechniana przez pracowników Centrum w szczególności na gremiach międzynarodowych. Zwracając uwagę na zorganizowane niszczenie ukraińskiego dziedzictwa, dewastację stanowisk archeologicznych, grabież eksponatów i w następstwie – nielegalny handel nimi, podkreślamy, że ukraiński dorobek kulturalny jest integralnym elementem dziedzictwa światowego nie tylko w zakresie kultury materialnej (w tym obiektów wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO), ale także – niematerialnej, a jego utrata byłaby niepowetowaną stratą dla przyszłych pokoleń.

Więcej na temat zniszczeń oraz działalności CPKU udostępniamy w raporcie „Ocalić dziedzictwo Ukrainy”.

Ocalić dziedzictwo Ukrainy

Raport
Narodowego Instytutu
Dziedzictwa – Centrum Pomocy
dla Kultury na Ukrainie
2023

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

UP

Centrum Pomocy
dla Kultury na Ukrainie
Narodowy Instytut Dziedzictwa